

12
DISSERTATIONIS THEOLOGICÆ,

DE

GEMINO

EXAMINE PASTORALI,

QUOD

SALVATOR

CUM DISCIPULIS SUIS

INSTITUISSE LEGITUR MATTH. XVI. 16. SQQ.

ET JOH. XXI. 15. SQQ.

CAPITIS POSTERIORIS.

PARTICULA SECUNDA,

QUAM,

CONS. MAX. VEN. FACULT. THEOL. IN REG. ACAD. ABOËNSI,

PRÆSES

Mag. LAURENTIUS O. LEFREN,

S. S. Theol. Prof. Reg. & Ordin. nec non Ecclesiæ, quæ Christo in
Valle Gratiz, Reso & Marimasko colligitur, Pastor,

RESPONDENTE

ABRAHAMO LILIO,

V. D. M.

Publicæ Bonorum Censuræ subijciet

Die xxviii Mart. A. R. S. MDCCCLXXXIX.

In Auditorio Majori h. a. m. f.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS,

§. I.

Facta progressionē ab Examinatore ad Examinandum, quam ille dignus sit, qui ametur, ex hujus indignitate colligitur.

Quas ad calcem primæ particulæ hujus posterioris capitis Dissertationis, ex occasione nominum EXAMINATORIS Optimi Maximi, multo, quod fatemur, brevius, quam pro dignitate argumenti adductum ivimus observatunculæ, eas saltem eo comparatas videri voluimus, ut *juniōres & rudiores* muneris pastoralis *Candidati*, quorum utilitati in primis consulere animus fuit, exinde facile possent colligere, nihil omnium neque æquius, neque justius esse, quam PASTOREM PRINCIPEM, qui *unus ac verus* ovium *Possessor* est, intimo ac summo, quod animus quidem humanus capere potest, amoris genere perpetuo amplecti ac prosequi. Idem adhuc clarius illucescere poterit, si conditionem EXAMINANDI paucis contemplari adgrediamur. Quamvis vero hic non visi *unum* inveniamus PETRUM, hunc tamen ita videbimus comparatum esse, ut cæteris muneris pastoralis Candidatis τοῦ ἀποστόλου τῆς γενέσεως αὐτῶν Jac. I: 23. in hoc uno, tanquam in Speculo, intueri liceat, modo uti velint lumine, quod ad hoc officium est necessarium. Utinam vero hi omnes tam feliciter sequi vellent exemplum, quod Petrus iis in *Examine practico* prævit, quam infe-

infelicitè multi vestigia ipsius preßerunt in *erroribus*, quos ille antea tam theoretica, quam practica in via commiserat. Tanta vero erat *indignitas Petri*, ut qui eam paulo adtentius consideraverit, non possit non toto animo admirari immensas *divitias misericordiae*, quibus SALVATOR O. M. hunc peccatorem cumulare dignatus fuerat, priusquam hoc tam felix subire posset examen; quippe qui non tantum NATURA *filius iræ* (a) erat, quales nos sumus omnes, sed etiam, optimum Magistrum *abnegando*, tam enorme commiserat nefas, ut dignus esset, qui in

A 2

nume-

(a) *Τέντα Φύρεϊ ἁγῶν*: Eph. II. 3. *filius iræ* h. l. sunt *ira digni*, ad eundem modum, quo *filius Gehennæ* sunt *digni Gehenna* Matth. XXIII. 15. Ipsa vero vox IRA in huiusmodi locutionibus Metonymice sumitur, nihilque dicit aliud, quam quod voce propria *panam* dicimus. Hinc cum in Saeris Litteris mentio sit *iræ Dei*, non certe cogitandum est de turbido penesque furioso affectuum genere, quod subinde observare licet in hominibus, cum se laesos sentiunt ob aliis, quos propterea non tantum malis afficere *gessiunt*, sed gratum quoque *sensum voluptatis* ex eorum vulneribus ac doloribus percipiunt. Hinc SENECA *ira furor brevis* dicitur. Quemadmodum enim Deus proprie non dici potest *ladi*, ita ab omnibus animi *perturbationibus* longissime est remotus. Quocirca vehementer errant concionatores, qui cum severitatem panarum divinarum, quæ cum delictis ac peccatis nexum habent necessarium, ac indissolubilem, auditoribus ex vero repræsentare debent, de *ira divina*, ejusque non tam *effectu*, quam *affectu* adeo asperè declamant, ut animis eorum non possit non *perversus & absurdus DEI conceptus* ingenerari. Quamvis enim vindictæ divinæ locum necessario relinquere debeamus, ita tamen de eadem & sentiendum & perorandum est, ut veram & vivam Dei notionem, qua amor est, incorrupte retineamus, nec eo progrediamur stultitiae, ut Deum nobis fingamus *iracundum* ac *malevolum*, qui penas repetat a peccatoribus, non ut ipsos ad frugem corrigat & alios a libidine peccandi arceat, sed ut ex pœnis hominibus insitiis suo ipsius animo certum *voluptatis sensum* parit, quod quam Deo indignum sit, cuilibet proclive est perspicere.

✿) 4 (✿

numerum omnium maximorum referretur peccatorum. Alienum igitur non fuerit paucis docere, quibus quasi passibus ac gradibus summa SALVATORIS gratia effecerit, ut ex tam indigno discipulo tam dignum mansiceretur Apostolum, ut ei, sacramento amoris interposito, curam sui ipsius gregis committere non dubitaret. Sed ab initio ordiendum est. Priusquam ὁ πατήρ τῶν ἐκτετριμῶν 2 Cor. I. 3. Petrum ad filium suum dilectum traxerat, Joh. VI: 44. homo forte atrox & ferox fuit, id quod partim innatus animi impetus, quem omnibus ostendebat occasionibus, partim illa ipsa ad dejerandum pronitas, quam tum prodebat, cum crimen abnegationis committeret, arguere videtur. Ex quo vero PATER eum FILIO dederat, h. e. in Scholam filii tradiderat (b). Mox sine dubio

(b) Verba dandi & accipiendi in multis locis N. T. significationem habent docendi ac discendi, de qua re mox plura. In antecessum observamus, formulam loquendi: διδόναι τινὶ τινα, dare alicui aliquem, idem valere ac aliquem in Scholam alicujus tradere. Sic Joh. VI. 37. verba Salvatoris: πᾶν ὃ δίδωμι μοι ὁ πατήρ, ad litteram: Omnia quod mihi Pater dedit, hunc habent sensum: Omnes quos Pater in meam tradidit Scholam. Desumpta est similitudo a consuetudine patrum, qui teneros adhuc filiolos ipsi prima litterarum rudimenta domi docent, ex quo vero paulo adultiores ac robustiores sunt facti, idoneis Magistris eos ulterius instituendos tradunt informandosque. Sic cum Salvator Joh. XVII: 6. dicit: Ἐφάνησα ὁσὶν τὸ ὄνομα τοῖς ἀδελφoῖς, ἔς δὲ δέδωκάς μοι ἐκ τῆς κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτὲς δέδωκάς, diversam indigitat Scholam, alteram PATRIS alteram FILII. Manifestare nomen Patris est ipsum Patrem manifestare, hoc est, Deum, quod ad omnia Ejus adtributa ac beneficia, & nominatim quod ad paternum animi adfectum, juxta quem ἀγάπη, amor, est. 1 Joh. IV: 8. 16. Verba: Ἐκ τῆς κόσμου, ex mundo, h. l. multisque aliis Judæos indigitat. Sic σοιχεῖα τῆς κόσμου Gal. IV: 3. 9. Col. II. 8. 20, nihil sibi voluit aliud, quam ceremonias Ju-

dubio mitiores ac molliores paullatim adquisivit mires, quibus deinceps eo plus accessit commendationis, quo vidius *cognoscere* & impensius *diligere* discebat SUMMUM MAGISTRUM, cujus salutiferam sequebatur disciplinam, donec ad illum ipsum & cognitionis & dilectionis adscendisset gradum, quem in gemino *Examine* theoretico atque practico ostendebat.

§. II.

Quis ille ipse sit nexus, qui inter cognitionem & dilectionem Dei optimi maximi locum habet, paucis disquiritur.

Quoniam vero de gemino agimus Examine Pastoralis, quorum alterum cognitionem, alterum dilectionem Dei optimi maximi seorsim respicit, & sæpius peccari solet a Candidatis muneris Pastoralis circa *nexum*, quo *cognitio* & *dilectio* in animis eorum coheret, de hoc nexu hic

A 3

pau-

daicas, quæ prima quasi *rudimenta* erant doctrinæ divinitus revelatæ ætati adcommodata infantili, sed ætati paulo maturiori inutilia. Quando Jesus Joh. XVII. 6. porro dicit: *Σὺ δὲ ἴδων* *Scholam* innuit *paternam*, in qua rudiora discebantur elementa per Moysen descripta & per Prophetas pedetentim ulterius exposita, quod videre licet ex iis, quæ in hoc capite sequuntur, & nominatim ex versibus 45 sqq. Quod vero dare habeat *docendi* & accipere *discendi* significationem, id luce clariùs constat ex verbis Pauli: *Εγὼ γὰρ παραλαβὼν ἀπὸ τοῦ κυρίου ὁ καὶ παρέδωκα ὑμῖν* 1 Cor. XI. 23. Sensus enim hic est: Quod ipse a Domino didici, id vos quoque docui. Quare Interpretes Gallicani LEPANTIVS & BEAUSOBIUS hæc verba sic reddiderunt: *Car pour moi j' ai appris du Seigneur, & je vous l' ai aussi enseigné*, & novum Specimen versionis Svecanæ: *Ty af Herren hafwer jag fått then underwifning, som jag eder gifwit.*

pauca interseruisse non poenitebit. Hoc fert natura *Ale-*
ctionis, ut non nisi ex vera & viva exardescere possit
cognitione ejus, quem diligere debemus. Hujus adsertio-
 nis veritatem ipsa inculcat littera Scripturæ, extra quam
 sapere est desipere. Hinc ita non raro loquitur Spiritus
 Sanctus, qui Auctor Scripturæ est, ut illis ipsis sub vocibus,
 quæ puram putam involvere videntur cognitionem,
 non minus *practicam*, quam *theoreticum* comprehendat
institutionem. Hujus rei exemplis multas paginas imple-
 re possemus, nisi paucis nos contentos esse juberet u-
 bertas argumenti, quæ nobis delectum dicendorum im-
 perat. Sic in Libro Jobi, qui omnium habetur antiquis-
 simus, Capite XXVIII. commate 28. hæc notatu dignissi-
 ma occurrunt verba: ויאמר לאדם הֲלֵן יראת אדני חיה
 חכמה וסור מע ברירה Homini vero dixit: *timor Domini*
est sapientia & recedere a malo prudentia. (a) Eundem
 Domini timorem vocat Salomo ואשית רעת *Scientiam*
 pra-

(a) Duo sunt genera cognitionis, quæ homini acquirere non prodest,
 ob eamque causam in vitiis sunt ponenda, alterum est earum
 rerum, quæ quamvis sciri possint, *usum* tamen *nullum* habent, sed
 plus ad *vanitatem* animo inspirandam, quam ad *pietatem* ei infun-
 dendam conducunt, alterum vero earum, quæ *captum ingenii hu-*
mani superant, & quarum Studium proinde quo ardentius fuerit,
 eo facilius naturalem percipiendi facultatem turbare potest, & eo
 brevior ac pronior ad insaniam sternit viam. De hoc ge-
 nere scientiæ sermo est Jobo per totum caput citatum, usque ad
 versiculum ultimum, ubi *veram & sanam* commendat *Sapientiam*,
 ex quo in superioribus *scrutinium viarum*, quas Deus in regendo
 hoc universo sequitur sapienter disraserat. Ejusdem sapientiæ re-
 gregium exemplum nobis relinquit Paulus Rom. XI. ubi, cum de
 viis omniscis providentiæ divinæ varia adtulisset, quæ ex poste-
 riori, ut dicere solemus, ipsi innotuerant, tantum abest, ut eas
 a priori prodere sustineat, ut potius, abrupto orationis filo, ple-
 nus admirationis in hæc cedro digna erumpat verba; Ω Βαδός

præstantissimam Prov. I. 7. (b) XV. 33. Hinc *justis* tribuitur *Sapientia* Ps. XXXVII. 30. Prov. X. 31. Et David

πέλτε καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεῷ ὡς ἀνεξερευνητὰ τὰ κείμενα. αὐτῆς, καὶ ἀνεξεργαστοὶ αἰόδοι αὐτῆς. Τίς γὰρ ἔγνω, νῦν Κυρίῃ; ἢ τίς σύμβουλος αὐτῆς ἐγένετο v. 33: 34. Quam modestiam utinam imitari vellent omnes, qui divina evolvunt volumina! utinam eo, quod revelatum est, contenti, arcana Dei consilia & decreta, quæ Deus salutis mortalium cupidissimus tecta voluit, rimari sibi religioni ducerent!

(b) Mirari convenit, quæ fieri possit, ut ne unum quidem interpretum invenire liceat, qui vocabulum *חֲכָמָה* aliter, quam *principium* h. l. transtulit. Mihi certe innotuit nemo. Non equidem ignoro, ita comparatum esse negotium conversionis hominum peccatorum, ut a timore incipiat & in amorem desinat. Atque hoc iis obversatum puto, qui principii notionem retinendam censuerunt. Quum vero *usus Scripturæ*, veteris saltem fœderis, jubere videatur, ut voce *חֲכָמָה* non priorem tantum partem emendationis animi humani, quæ excusso securitatis somno prodit, sed cultum Dei totum intelligamus, quam una voce Religionis efferre solemus, cujus ea est vis, ut non minus amoris, quam timoris sensum producat, rei naturæ convenientius esse putaverim, hoc quidem loco ita interpretari nomen *חֲכָמָה*, ut id signet, quod *caput rei*, hoc est *præcipuum* & *maximi* momenti haberi debet, præsertim cum ad illam ipsam, quam nunc ex natura rei desumebamus, rationem, duæ accedant aliæ, quarum altera est, quod cum a *חָכְמָה* caput, derivatum sit, eodem jure, quo *חָכְמָה* apud Hebræos, *caput* apud Latinos, & *κεφαλὴ* apud Græcos id designare potest, altera, quæ adhuc plus habet ponderis, quod plura occurrunt loca in Bibliis Hebraicis, in quibus revera id significat, quod *dignitate præcedit* ac *eminet* h. e. *primarium*, *præcipuum*. Hæc loca inter alia sunt. Num. XXIV. 20. ubi Amalek dicitur *גִּיּוֹן חֲכָמָה* *præcipua* & *primaria* inter gentes. I Sam. XV. 21. *חֲכָמָה חַרֵּם* *præcipuum* ex eo, quod devotum erat. Amos. VI. 6. *חֲכָמָה שְׂמֵחָה* *præstantissima unguenta*. Plura addere superfluum esset.

vid ex eo capite se *doctoribus* suis omnibus *doctiorem*, & *senioribus sapienterem* judicabat, quod praecepta ac statuta Dei non tantum *meditatione ac sermone* recolere, sed *ipsa* etiam *vita* exprimere solebat Ps. CXIX. 99. 100. Idem contra passim locorum peccata ac delicta, praesertim graviora, *stultitiae* atque *insaniae* nomine insignire reperitur, cujus rei exempla videre licet Ps. XXXVIII. 6. LXIX. 6. LXXCV. 9. XXXXIX. 14. & alibi, id quod nec aliis Scriptoribus Sacris insolens est, quod discimus ex Deut. XXII. 21. Jos. VII. 15. Jud. XIX. 23. XX. 6. 20. 1. Sam. XIII. 12. 13. ut alia bene multa praeteream. Nihil vero de *impiis* neque verius, neque aptius unquam dici posse, quam cum, divinis praeventibus oraculis, eos nomine *stultorum* & *insanorum* venire jubemus, res ipsa docet. Nam si iis *stultitiam* atque *insaniam* recte tribuimus, qui ipsi se volentes & scientes *damno adsciunt*, sibi que aut *oculos* eruunt, aut *linguam* praecidunt, aut *manus* amputant, aut alia mutilant *membra*, aut totum *corpus* in ignem vel aquam praecipitant, nihil sane impedit, quominus sic adpellare liceat eos, qui *corpore multo pretiosiore animam*, quam ipse Dei Filius suo omni pretio pretiosiore *Sanguine* redemit, improbissimis tyrannis, *mundo*, *peccato* & *diabulo* crudelissime dilaniandam & immanissime conficiendam tradunt. Quippe quod eo *stultius* est, quo *levius* atque *vilius* est pretium, quo tantum thesaurum vendunt. Quam enim rationem habet usura *fallacis* (c) vo-

(c) Omnis quae in *pravis inest cupiditatibus voluptas* duplici nomine *fallax* est. Primum quidem quod exiguo temporis spatio durat, doloribus & angoribus primum quemque hauritum mox excipientibus ac torquentibus, deinde quod ne tum quidem, cum gustatur, *sincera* perfecteque *jucunda* sentiatur sed multas & varias *admixtas* habeat *acerbitates*, quod ū demum recte norunt, qui

luptatis, quæ paucis tantum momentis durat, ad jacturam æternorum gaudiorum, ut nihil dicam de ardentibus dolorum facibus, quæ hos tam stultos menteque captos venditores sine omni fine amburent, docente ipso Salvatore Matth. III. 12. V. 22. VII. 19. XIII. 40. 42. 50. XVIII. 8. 9. XXV. 41. confer Marc. IX. 43. 44. 45. 46. 47. 48. Luc. III. 16. 17.

§. III.

Qualis esse debeat cognitio, si ex ea vere sequatur dilectio, breviter disquiritur.

In Sacris Litteris non aliam commendari scientiam

B

ve-

vera ac pura gustarunt gaudia, quibus tum abundat conscientia, cum peccata vere remissa & pacem perfecte restitutam sentit. Verbo sentiendi hoc loco de industria utendum judicavi, ut ne quis Lectorum communem erret errorem, quo non exiguis hominum excitatorum numerus retineri ac impediri solet, quominus ad verum Christianismi scopum perveniant, qui *primis solatiorum radiis*, quos gratia *præveniens* ac *præparans* spargit, contenti, eo contenti intermittunt, ut qua possint felicitate ac celeritate ad *perfectam ac perpetuam conscientia pacem* pertingant. Cui quidem errori partim fulcimenta, partim incrementa tum aliis ex causis accedere solent, tum ex variis asceticorum libris, in quibus justo sæpius tanto studio ad laudem infirmæ Fidei, inconsultis plane consiliis, incumbere reperiuntur, ut qui eos legunt, non possint non in eam induci opinionem, fieri aut non posse, aut non debere, ut homines *justitiam esurientes ac sitientes*, plena beati fiducia, *saturentur*, quod tamen Salvator o. m. diferte docet Matth. V. 6. Neque enim credibile est, tam sapientem veritatis doctorem aliud voluisse innuere, quam quod verba cuique obvia per se dicunt, non ideo *felices* esse homines desideratum justitiæ thesaurum expetentes, quod illo ipso *adficiuntur tædio*, quod desiderium nondum expletum adfert, sed quod erto eveniet, ut, mutata scena, *gratus saturationis sensus* ingratum esuriendi ac sitiendi *tædium* sequatur.

veritatis, quam quæ sequacem habeat *pietatem*, paucis vidimus. Nunc breviter videndum, qualis esse debeat *cognitio*, si apta nata sit, ex qua hic sequatur *effectus*. Primum quidem generatim observandum, fieri omnino non debere, ut iis tribuamus *cognitionem*, qui nihil nisi *sola* didicerunt *verba*, quorum aut *exiguum*, aut *nullum* tenent *sensum*. Hoc vitium opinione sæpius animadvertere licet, non tantum in pueris & puellis, quibus nihil solentius esse solet, quam *vacuas verborum formulas memorie* mandare, ne quærere quidem laborates, neque quæ *verbis* seorsim sumtis *notiones*, neque quæ integris *formulis sententiæ* subsint, sed in *maturioribus* quoque hominibus, ex quibus plenior *cognitionem* nihil vetat requirere. (a), Quid? quod ulu sæpe veniat, ut *viros* reperiamus

do-

(a) Hoc vitium multo inveni frequentius, quam mihi in mentem venire potuisset, nisi occasionem observandi præbuissem examina Catechetica, quæ in Ecclesia mea concessa curæ quotannis institui. Fuerunt qui receptum Catechismi libellum a capite ad calcem tam accurate *verbotenus* didicerant, ut, ubicunque juberentur, non solum *quæstiones*, sed etiam *responsiones* sine ulla *hæsitazione*, aut *ceppitatione* ex memoria *recitare* possent. Simul vero ac quærere inciperem, quid hoc vel illud *verbum significaret*, quisve hujus vel illius *formulæ sensus* esset, nullum tui responsum. Vix, quid exilum aut terra esset, intelligebant. Quid vero sibi vellent *verba*: e. g. *creare*, *redimere*, *sanctificare*, & nomina: *creator*, *redemptor*, *sanctificator*, item: *creatio*, *redemptio* & *sanctificatio*, ne ab iis quidem semper intelligi comperiebam, qui cæteris peritiores habebantur. Ex quo vero aliis atque aliis monstraveram *exemplis*, quomodo *cogitandi* facultatem adplicare deberent, cum gaudio inveni, defectum solidioris cognitionis non aliunde repetendum esse in plerisque, quam ex inveterato illo *præjudicio*, totum *Christianismum* situm esse in *prompta verborum memoria*, eumque bonum esse *Christianum*, qui bonus esset *psittacus*, *verba mente casta instar fluminis* profundere doctus. O utinam omnes juventutis doctores hoc sibi datum putent negotium, ut plus opere ad *intellectum* juventutis illuminandum & *animum* emendandum, quam ad me-

doctos, qui, cum paulo diligentius examinantur, parum ultra meros verborum sonos sapere inveniuntur. Hos opinione plures esse, experientia magistra cum dolore didici. Neque hoc magnopere mirandum. Primum enim si ipsum spectemus modum discendi, cui a teneris inde unguiculis advescunt, is plerisque accidere solet talis, ut non tam res percipere, quam verba discere soleant. Deinde non omnibus ea obtingit vis ingenii, ut suo uti judicio possint. Præterea si quibus obtigerit, sæpe tamen usu venire solet, ut ea uti non audeant, in rebus præsertim Theologicis, in quibus ad nostra usque tempora prope modum HÆRETICUM fuit a receptis Theologorum formulis vel unguem latum recedere, præsertim cum more receptum fuerit quælibet Theologorum, qui habiti fuerunt orthodoxi, compendia & systemata haud aliter ac verissima Dei oracula intueri. Huc tandem accedit, quod illa ipsa, quam Theologi adhibuerunt, scribendi methodus, adeo plerumque impedita ac intricata fuit, ut non nisi paucis, quibus paulo acrius contigit ingenium, ultra verba sapere liceret (b), antequam paulatim existerent Theologi cor-

datiores, qui, exterminatis *tricis* Scholasticis, *simplicioribus* captu-

frustra tentassent, non prius sententiam mutare potuimus, quam multos jam annos exercitiis vacaveramus Academicis. Quum enim rogatu certi cujusdam amici polliciti fuissetis laudatum modo librum in gratiam certi Theologiæ studiosi, qui ad subeundum Examen muneris Sacerdotalis præparandus erat, privatis prælectionibus explicare, adeo huic obscura invenimus omnia, quæ paulo longius ab indole sermonis communis recedere videbantur, ut quid sibi vellent, difficillime percipere posset. Quamvis enim totum librum tam firma teneret memoria, ut ne ad unum quidem verbum aqua ipsi inter recitandum hæreret, simul tamen ac de sensu verborum instituebatur quæstio, magis mutus quam piscis inveniebatur. Hoc igitur capto experimento, optare cœpimus, ut Compendium nancisceremur Theologium, quod simplicius esset consignatum & faciliorem haberet explicationem. Sed tale præstare hoc opus hic labor est. Plus enim experientiæ postulat, quam quod in quemvis Doctorem *angelicum*, aut *seraphicum* cadit. Retenta rerum scientia, in quantum esset *sobria & solida*, id diligentissime agendum, ut *verborum* sapiens ac prudens haberetur *delectus*, ita ut ubique locorum sancta servaretur *sinceritas & simplicitas*, evitatis omnibus terminis, qui, cum *perspicuitati* officiant, rudioribus Lectoribus *percipiendi facilitatem & proficiendi felicitatem* denegant. Ipse certe Salvator, qui rem sine dubio optime intelligebat, cum suos examinaret discipulos, ut, quam de sua persona concepissent opinionem, ex vero dicerent, nihil de *concreto*, nihil de *abstracto*, neque *personæ*, neque *naturæ* ab iis quæsit, sed hoc solum, quem ipsi & alii Eum esse dicerent? Similiter cum a Petro, quæreret, utrum se pluris faceret, teneriusque amaret, quam ceteri sui discipuli, ne verbo quidem tangere dignabatur difficiles illas quæstiones de amore *puro & impuro* & id genus alias, quas Theologi sæpe *curiosius*, quam *utilius* moverunt, & *subtilius*, quam *solidius* tractarunt. Quisquid vero de libris scribendis vel taxari, vel laudari possit, nihil certe ineptius, quam quod tum usu venit, cum, qui *verba* apud *rudem* faciunt *plebem*, neglecto dicendi genere *simplici* ac *populari*, quo Salvator usus est, nihil egrégium putant, nisi quod *terminis* scateat *technicis*, quibus quo sapius utuntur, eo indignius *fallunt spem* auditorum, qui non *vanos sonos* audiendi, sed *solidam doctrinam* percipiendi causa, aures illis præbent.

captuque *faciliorem* docendi *methodum* introducere adia-
borarunt. Hi cum viderent in tritis Theologorum scri-
ptis varias *lacinias* ex *ingenio contextas* humano veritati-
bus ipsis caelestibus passim *adsutas* fuisse, has etjam feli-
citer abscindere coeperunt, postliminio revocata *Theolo-*
gia Scripturaria, quæ nihil doceat aliud, quam quod in
Divinis invenitur Litteris. Cumque ad hoc necessario re-
quireretur, ut multo quam antea *diligentius* evolveretur
& *sapientius* explicaretur ipse *Sacer Codex*, duo nunc ob-
solescere coeperunt *offendicula*, ad quæ olim vel inviti
cespitarunt, qui *realem*, quam *verbalem* Theologiæ co-
gnitionem adquirere maluerunt. Interea de utroque hoc
conamine valet tritum illud: *non incepisse sed perfecisse*
sufficit. Neque enim adhuc expulsæ sunt omnes *tenebræ*,
quibus Theologiam Scholastici, alique Philosophi olim
obscurarunt, neque omnia *accensa* sunt *lumina*, quibus
Scriptura illustrare adgressi sunt Theologi, quibus *uberior*
& *solidior* Lingvarum Sacrarum, aliorumque subsidiorum
Hermeneuticorum *peritia* occasionem Theologiæ *Exege-*
tica felicius excolendæ suppeditavit. Adhuc enim pas-
sim in libris dogmaticis visuntur *præcaria* minusque *uti-*
lia, ut gravius non dicam *problemata*, quæ Sacris Litter-
is penitus *ignota* sunt. Hæc non ea sunt *pabula*, quæ
verus & bonus Pastoris principis servus oviculis Domi-
ni præbeat, quippe quæ nihil habent, ex quo *succus* effi-
ciatur *nutricius*, quo *vivere* & *valere* possint. Sed ad
Petrum redeamus paulo propius visuri, quibus Salvator
o. m. eum *passibus* ac *gradibus* PRÆPARATUM iverit, ut
Examen pastorale *practicum* rite præstare posset. Duo
præcipua sunt capita Doctrinæ, in quibus probe versatos
esse oportet eos, quibus curam sui ipsius peculii com-
mittere vult *Pastor princeps*, SALVATOR in secula *benedi-*
ctus (c). Utrumque his verbis inculcat idem optimus

maximus Sospitator: Αὕτη δὲ ἐστὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἣν οὐκ ἔστι
 σιωπῇ σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλες Ἰησοῦν Χριστόν Joh.
 XVII. 3. Commate proxime præcedente dixerat Salvator,
 se vitam æternam daturum iis, quos pater ipsi dederat.
 Hic igitur docet, in quo vita illa æterna consistat, vel
 rectius, unde emanet. Fontem vero constituit in co-
 gnitione DEI & CHRISTI, duas indigitans religiones, Israël-
 iticam & Christianam. Omnes aliæ gentes, præter Israël-
 iticam, tum quidem temporis plura, eaque ficticia colebant
 numina, verum Deum plane ignorantes. Solus populus
 Judaicus μόνον Θεόν, unum DEUM adorabant, quem Salva-
 tor h. l. ἀληθινόν, verum, adpellat, digitum intendens ad
 nomen DEI proprium ὄνομα, cujus significandi potestatem

su-

(c) Hebræum בָּרַךְ, Græcum εὐλογεῖν & Latinum benedicere, præ-
 ter alias, laudandi ac celebrandi significationem habent; quæ qui-
 dem notio toties fere locum habet, in Sacris Litteris, quoties ho-
 mines Deo benedicere dicuntur. Nec defunt loca apud Latinos
 auctores classici, in quibus homines hominibus eodem sensu bene-
 dicere dicuntur. Sic CICERO; Cui benedixit unquam bono? Pro
 Sext. C. LI. h. e. quem bonum unquam laudavit? GELLIIUS VI.
 II. Eum indignissimum arbitror, cui si viris bonis benedicatur h. e.
 laudetur. Alias in Sacris Litteris Deus hominibus tum dicitur be-
 nedicere, cum eos largo beneficio eumulo, sive corporalibus si-
 ve spiritualibus in rebus beat, homines vero hominibus, cum iis
 omnia prospera & felicia adprecantur, aut pro facultatibus con-
 ferunt. Ex adverso maledicere est aliquem omni bonorum genere
 privare & omni malorum genere cruciare, quando Deus alicui maledice-
 re dicitur. De hominibus vero dictum hoc verbum mala omnia
 alteri improcari. His perceptis clarius perspicitur sensus dicti il-
 lius classici: in Semine tuo benedicetur omnibus gentibus Gen.
 XII. 2. XXII. 18, XXVI. 4. XXVII. 14. Act. III. 25. Gal. III. 16.
 Neque enim aliud sibi vult hæc divina promissio, quam fore ali-
 quando, ut ex posteris Abrahami nascatur maximum generis or-
 namentum, cujus beneficia omnes orbis gentes futuræ sint felicissimæ,
 beatissimæ.

supra (b) evolutam dedimus. Nec dubium, quin Salva-
tor hoc dicens ac docens suis in memoriam revocare vo-

(b) Vide not. a ad §. IV. p. I. Cap. post. ubi quæ huius nominis
sit emphasis de industria exponere conati sumus. Hoc loco ad-
dere liceat, Deum in specie ideo *ἀληθινὸν* dici, quod per filium
non solum omnia implevit oracula de redimendo genere humano, sed
omnia quoque *enigmata*, quæ cultus continebat *Leviticus*, in quantum
FILLI Dei Sacrificium præfigurabant, solvit. Nihil quippe Sacris
Litteris solennius est, quam id nomine *veritatis* insignire, quod
alias *spiritum* vocare solent, *sensum* scilicet *arcarum*, qui *allego-
ricis & emblematicis* Scripturæ enunciationibus subest. Sic Deum
in *Spiritu & veritate adorare* Joh. IV. 23. 24. nihil est aliud,
quam Deum colere absque *cerimoniis Mosaicis*, quæ hæcenus ob-
tinuerant, homines Deum colentes ad certa *rituum* ac *gestuum*
genera certis *locis & statutis temporis* intervallis observanda adstringen-
tes. Id vero minime prætereundum, quod Salvator hoc loco Deum nomi-
ne PATRIS adpellat. Littera enim Mosaica, seu ceremoniæ scrip-
tis Mosis imperatæ multum habebant *terræ & honoris* ob fre-
quentes mortis *comminationes*, quæ sæpius vel minimum *cerimo-
niarum* neglectum premebant, ab eamque causam Deum pinge-
bant ut severum DOMINUM servos sibi subiectos *austerius*, quam
elementius tractantem, quasi metui quam amari mallet, contra ea,
quæ sub his tristioribus *enigmatibus* latebat, *veritas*, sensu quo
diximus intelligenda, Deum haud aliter representat ac PATREM
ipsumque *amorem*, omnes sui adoratores, loco *filiorum* habentem,
omniaque officiorum genera non *minis & plagis extorquentem*, sed
ex *libero* sancti animi proposito sua *sporte profecta accipientem*,
juxta promissionem novi Fœderis, נתתי את-תורתך בך

לך נתתה Jer. XXXI. 33. quam Paulus Græca scribens
Lingva sic expressit. *αὐτὸς νόμος ὡς εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν
καὶ ἐπὶ καρδίαν αὐτῶν ἐγγράφη* Hebr. VIII. 10. Quid aliud
est menti ac cordi inscribere legem, quam, animo regeneratione mu-
tato, novum homini *gustum* infundere, qui ita est comparatus, ut
præcepta Dei moralia, quæ prius *felle austeriora* sentiebantur,
nunc *saporem melle dulciorem* referant. Hæc vera veri nota est
Christianismi, eoque verior, quod ipse etiam DAVID sub duro ce-

voluerit quod Moses Israelitis, inito foedere Sinaitico, alta voce inculcavit: שמע ישראל יהוה אחד *audi Israël JEHOVA Deus noster unus est JEHOVA* i.e. solus est Jehova. Deut. VI. 4. Præter hunc unum Deum verum, ferebat Religio Judæorum, ut eximium quendam *legatum* a Deo expectarent, qui, omnibus divictis hostibus, æterno potiretur regno, in quo qui viverent vita fruerentur beatissima. Utrumque multo certius tenent Christiani, quam Iudæi. Quamvis enim hi, nuncio idolatriæ misso, unum se *Deum* credere confiterentur, tantum tamen aberat, ut hoc agnosceret Salvator sapientissimus, ut potius iis, cum Deum *patrem* suum esse gloriarentur, diserte contradiceret, his usus verbis: ἔστε ἐμὲ δίδασκε, ἔστε τὸν πατέρα. Ἐγὼ ἔμεν ἡδεῖτε, καὶ τὸν πατέρα μὲ ἡδεῖτε &c. Joh. VIII. 19. Hinc sequitur, tam arcto vinculo coherere *cognitionem Dei*, ut *Patris*, & *Cognitionem Christi*, ut *fili*, ut altera sine altera locum habere nequeat. Qui verum se Deum credere confitetur, is *mendax* est, nisi & *divinitatis* & *paternitatis*, quam Christus Deo vindicat veriore *notionem* animo teneant, quam vulgo fieri solet. Atque hoc æque verum est, de quocunque hominum genere, prædicetur, sive *ethnico*, sive *Mubammedano*, sive *Judaico*, sive *Christiano* nomine veniat. Deus omniscius de hominibus semper ex vero, κατὰ ἀλήθειαν judicat Rom. II. 2. Hoc ut facere possit, neque *verba*, neque

rimoniæ jugo hunc se *gustum* habuisse fatetur Ps. CXIX. 103, qui quidem psalmus omnino dignus est, qui identidem totus perlegatur, in primis ab iis, qui verum sibi Christianismum gratulari non verecundantur, quamvis omnia sentiant *contraria*, Christianismo contenti *mechanico*, qui omnem *pietatis* laudem ex *voeibus*, *gestibus*, *ribus*, & quæ his similia sunt, *externis Religionis exercitiis* metitur, exultant *Christi amore*, in quo tamen ipse omnia ponit, Petrum interrogans; Ἀγαπᾷς με; Φιλεῖς με.

que *facta* eorum necesse habet consulere, eoque minus, quod utraque sepius *spacem* veritatis *mentiri* soleant. Aque enim *interiorem* ac *exteriorem* cujusvis hominem cognoscit Deus; & prout illum invenit, ita totam judicat *personam*. Qui vel unam legum Dei, quarum insitam habemus notitiam, *consulto* peccando violat, is *justitiæ* divinæ *dicam* impudentissime scribit, adeoque *aliū* sibi *Deum* fingit, quam qui existit. Quid vero aliud est DEUS, *justitia* ablata, quam horrendum informeque *monstrum*, quod Verum Deum dicere non minus *impium* quam *absomum* est. Quotquot igitur hunc errorem errant, ii puri puti sunt ATHEI in mundo, aquæ ac gentiles, qui *facta* colebant numina, ob eamque causam hoc nomine a Paulo insigniuntur Eph. II. 12. Nihil igitur mirum, quod Salvator Iudæos crassissimi postulabat *mendacii*, simul ac eos audiverat gloriantes, Deum *unicum* eorum *patrem* esse, nec dubitabat adserere, verum eorum *patrem* esse ipsum *Diabolum*, cujus animum mentiendi columniandi ac occidendi libidine imitabantur Joh. VIII. 41. lqq. Quasi dicere vellet, tantum abest, ut illa ipsa *Dei* *notio*, quam vos talia patrantes, qualia nunc cognovi, tenetis, *verum* exprimat *Deum*, qui *meus Pater* est, ut potius ipsissimum repræsentet *Diabolum*, cujus vos esse *filios*, ipsi factis luculenter ostenditis, Nihil vero ad *verum* & *plenum Dei* *conceptum* animo ingenerandum tam vehementer pertinet, quam quæ nomine *Patris* respondet *notio*, quamque nemo unquam homo satis & distinctam & completam prius acquirere potest, quam eandem in *Sobola Filii* Dei unigeniti discere licuit, ut ipse docet Joh. I. 18. Hoc enim *oratore* nobis significare dignatus est ὁ πατήρ τῶν ἀληθινῶν καὶ Θεὸς πῶς παρὰ αὐτῆς 2. Cor. I. 3. quantæ sint *divitiæ amoris*, quo miserrimum genus mortalium complecti dignatus est Eph. II. 4. lqq. Etenim

nim totam Salvatoris vitam, quidquid nobis, bono vel dixit vel fecit, & præcipue cruentissimam ac acerbissimam ejus passionem, quam pro nobis sustinuit, haud aliter intueri possumus, ac eloquentissimas & efficacissimas optimi Magistri prælectiones in Librum Gratiæ Dei PATRIS, cujus hæc est Summa: Sic Deus dilexit mundum, ut &c. Joh. III. 16. Quanta vero alacritate ac integritate animi FILIUS hoc omnium gravissimum omniumque molestissimum muneris genus in se susceperit, quave patientia atque constantia illud coluerit & effecerit, id luculentissime demonstrant Evangelistæ, qui vitam, passionumque Ipsius historiam memoriæ prodiderunt. Quot enim oculus fidei in corpore Christi flagris affecto & cruci affixo animadvertit vulnera, stigmata, vibices, tumores, livores & id genus alia injuriarum vestigia, tot & clarissima & certissima agnoscit testimonia, quibus ἡ χησότης καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ Tit. III. 4. confirmatur, Εἰς ἑπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔχαριτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγιασμένῳ ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἀφεσιν τῶν παρωπιάτων κατὰ τὸν πλεον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ᾗς ἐπερίσσεισεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει Eph. I. 6. 7. 8. Quid vero dicam de ineffabilibus doloribus, angoribus & terroribus Salvatoris, & de ipsa illa omnem humanam cogitationem longissime superante animi confusione, quam tum experrus est, cum in cruce exclamaret: mi Deus, mi Deus, quare me dereliquisti! Scio, quid dicam. Hæc omnia passionum genera eis, qui devoto eadem animo cogitant ac pensitant, totidem sunt præcones, qui alta clamant voce: O homines! O peccatores! quique estis & quotquot estis, maximi, minimi, medioximi, videte & cernite, audite & attendite, quam immensa sint divitiæ amoris Dei! Potest quidquam vel mente percipi majus, vel voce exprimi grandius? Οὕτως ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον Joh.

Joh. III. 16. ὅσα τῷ ἰδίῳ υἱῷ ἐν ἐρείσῃ κ. τ. λ. Rom. VIII. 32. Ὡς ὅψος, ὡς βάθος! Sed meminisse nos oportet, Deum non ideo suum ipsius filium, quo nihil habebat carius, nobis in pignus amoris dedisse, ut puri puti essemus *Theoretici*, intra solam & nudam tanti Mysterii *contemplationem* subsistentes, sed ut veri & sani evaderemus *Practici*, qui Dei & Patris, ut amoris, cognitionem arctissimo conjungeremus vinculo. Quid enim aliud sibi voluerunt omnia, quæ nos, misso Filio, docere dognatus est *Pater misericordiarum*, quam ut amori amore responderemus? Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν ΑΥΤΟΝ, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς. Ὁ μὴ ἀγαπῶν, ἔκ ἐγνώ τὸν Θεὸν ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶν Joh. IV. 8. 19. Verbo omnia quæ Sacræ continent Litteræ huc redeunt, ut radiis veræ ac vivæ cognitionis allekti huic nos igni quam proxime admoveamus, donec ejus ardore quasi liquefacti in alios *novos transfiguremur homines, qui similitudinem Dei vera justitia perpetuaque vitæ sanctitate referamus, Eum ex toto animo & omnibus viribus, & alios homines sicut nos ipsos amando*. Videantur dicta Eph. IV. 24. Deutr. VI. 5. Matth. XXII. 37. 38. 39. 40.

Neque enim Deus esset ἀγάπη, amor, h. e. salutis hominum cupidissimus, nisi eo valeret manifestatio infinitæ Ejus Gratiæ, quæ per traditionem Filii unigeniti procurata est, ut credentes nanciscerentur ἐξουσίαν τέκνων Θεοῦ γενέσθαι, privilegium filii Dei evadendi Joh I. 12. θεῖος κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς naturæque divinæ participes, ut effugere possent exitium, quod adferunt, quæ in mundo dominantur pravæ cupiditates 2. Petr. I. 4. adeoque legem non destruerent, sed stabilirent per fidem Rom. III. 31. Ipse enim amor noster erga De-

um, quem Dei amor erga nos producit, non aliunde rectius constat quam ex observatione præceptorum Dei Joh. XIV. 21. 1 Joh. V. 2, 3, 4. Quid! quod felix esse possit nullus, nisi Lege Dei delectatur, eamque die ac nocte meditatur Ps. I. 2. (c).

(c) Quamvis David hoc loco eam intelligat meditationem, qua pii vet. fœd. eruere laborabant sensum arcanum caeremoniarum Moisaicarum, sub quibus Mysterium redemptionis latebat, verum nihilominus est, quod diximus, felicem fieri neminem, nisi præcepta Dei moralia sincere amet, iisque observandis summum impendat studium. Qui felices evadere volunt, quamvis legem continue violent, tam absurdi sunt, ac si vitam servare vellent, quamvis in aquam, aut ignem se præcipites agerent. Nisi quis renatus fuerit non potest ingredi regnum Dei.